

Náučný chodník Velká Stráž

Kraj:	Banskobystrický
Okres:	Zvolen
Geomorfologická jednotka:	Javorie
Geologická jednotka:	sopečné pohorie
Chránené územia:	nie je
Prístup:	MHD Zvolen, Západ obchvat a pešo asi 0,5 km k chatovej osade Pod dubom
Východisko:	Zvolen, chatová osada Pod dubom
Trasa:	Zvolen, chatová osada Pod dubom - východným svahom Velkej Stráže - odbočka na bralo Poštárka (vyhliadka) - západným svahom Velkej Stráže - chatová osada Pod dubom
Dĺžka, prevýšenie:	5,6 km, prevýšenie 220 m
Čas prechodu:	2 h
Počet zastávok:	8
Náročnosť:	nenáročná trasa

Zameranie chodníka: prírodovedné, historické, archeologické

Typ chodníka: samoobslužný, okružný s odbočkou, obojsmerný, peší, celoročný

Nadväznosť na turistickú značku: nie je

Rok otvorenia: ?, 2022 obnova

Aktuálny stav: Informačné panely sú v dobrom stave.

Textový sprievodca: nie je

Kontakt: Mestský úrad Zvolen, Námestie slobody 22, 960 01 Zvolen, tel. 045 / 5303 239

Poznámky: (1) Texty na informačných paneloch (v slovenskom a anglickom jazyku) rozširujú doplnkové informácie cez QR kódy. (2) V texte na prvom informačnom paneli je náučný chodník pomenovaný aj Stráže - Poštárka.

Využitelnosť pre školy

Náučný chodník je vhodný pre terénne vyučovanie a vlastivednú vychádzku.

Čo sa oplatí vidieť na trase náučného chodníka a v okolí

Zvolen. Okresné mesto v strede Slovenska v juhozápadnom okraji Zvolenskej kotliny pri úpätí Kremnických vrchov a Javoria na sútoku Hrona so Slatinou v území osídlenom od paleolitu. Prvá písomná zmienka o hrade na Pustom vrchu (571 m n. m.) nad ním pochádza z roku 1135. Dôležité postavenie sídla ako obchodno-remeselníckeho centra pod hradiskom, od 11. storočia centrom rozsiahleho Zvolenského komitátu, dokazuje udelenie mestských privilégií kráľom Belom IV. už v roku 1238, čím sa stalo slobodným kráľovským mestom. Význam Pustého hradu nad mestom postupne upadal a nahradil ho nový hrad, vybudovaný kráľom Ľudovítom I. v rokoch 1360 - 1382 priamo v meste (viac info v heslách Pustý hrad a Zvolenský hrad v náučnom chodníku Pustý hrad). Pred Turkami mesto uchránilo silné opevnenie. V poslednej tretine 19. storočia tu vznikali priemyselné podniky, z nich najvýznamnejším bol hutnícko-železiarsky kombinát Union. Vybudovaním železnice v roku 1871 sa mesto formovalo aj ako nadregionálny dopravný uzol. V roku 1944 patrilo k centráram odboja (Slovenského národného povstania), v zámku sídlili partizánske štáby, vyrobené tu boli tri pancierové vlaky. Po druhej svetovej vojne sa rozvinul priemysel (drevospracujúci závod Bučina, strojárstvo, potravinárstvo), školstvo (vysoká škola lesnícka a drevárska), lesnícky výskum. Okrem Pustého hradu a Zvolenského hradu k pamiatkam patrí tiež jednolodový gotický rímskokatolícky kostol sv. Alžbety z roku 1390 s vežou zo 17. storočia, evanjelický a. v. kostol svätej Trojice, pôvodne jednoduchý neskorobarokový tolerančný chrám (1785) s predstavanou vežou (1857), v roku 1922 neogoticky prebudovaný, v interiéri s trojramennou emporou, replika (nie úplne verná) improvizovaného pancierového vlaku Hurban - jedného z tých, čo sa zapojili do povstaleckých protifašistických bojov na jeseň 1944 - a Jurkovičove domy - nájomné obytné domy postavené v roku 1926 pre štátnych zamestnancov podľa projektu Dušana S. Jurkoviča a Jana Pacla. Z plejády rodákov pozoruhodnou je mnohohodetná národovecká rodina Veselovcov, v ktorej väčšina z jedenástich detí sa významne zapojila do protifašistického odboja a traja bratia - Mirko, Milan a Miloš - boli generálmi Slovenského národného povstania.

Veľká Stráž (445 m n. m.). Nevysoký vrch s plochým temenom západne od Zvolena južne od sedla Stráže, spolu s blízkym vrchom Gagurka (459 m n. m.) relatívne nedávno odrezaný eróznou činnosťou Hrona od južného zvyšku pohoria Javorie. Oba masívy budujú neogénne geologické formácie kremnického stratovulkánu a stratovulkánu Javorie - hrubé až drobné epiklastické vulkanické brekcie a konglomeráty s materiálom biotiticko-amfibolických andezitov. Pozoruhodný je neskorší geomorfologický vývoj širšieho územia v pleistocéne, kedy tu došlo k **zmene riečnej siete**. V oblasti

plytkého sedla Stráže nad Zvolenom na severnom úpätí Gagurky a Veľkej Stráže - v mieste kontaktu Javoria, Kremnických vrchov a Zvolenskej kotliny - sú severne a severovýchodne nad Budčou zachované početné ostrovy (zvyšky) najstarších akumulácií riečnych terás Hrona (vyskytujú sa v nich nahrdzavelé zvetralé okruhliaky). V dôsledku relatívne intenzívnejšieho tektonického výzdvihu Kremnických vrchov Hron (so Slatinou) v medziľadovej dobe medzi mindelom a risom svoj tok presmeroval južnejšie a túto svoju pradolinu opustil. Eróznym zarezávaním sa vytvoril novú úzku prielomovú dolinu medzi Veľkou Strážou a Pustým vrchom so strmými svahmi a plochým dnom - **Zvolenskú bránu**. Južne orientované svahy Veľkej Stráže na pravej strane doliny s výstupmi skalného vulkanického podložja a bralami (Poštárka) sú porastené teplomilnými dubovými spoločenstvami, zvyšné územie zaberajú najmä lesné spoločenstvá dubohrabín a bučín. Vrcholová plošina bola vďaka veľmi dobrej strategickej polohe osídlená už v praveku, čo dokladajú pozostatky zemných valov a opevnení na jej východnom okraji a v blízkosti brala Poštárka na južnom okraji. Črepy a iné artefakty boli datované do bronzovej doby. Z okrajových brál sa naskytajú výhľady do doliny Hrona, na Zvolen a Pustý vrch s hradom.

Javorie. Nevelké pohorie na strednom Slovensku medzi Zvolenom, Pliešovcami, Horným Tisovníkom, Starou Hutou a Víglašom, susediace na západe s Pliešovskou kotlinou, na juhu s Krupinskou planinou, na východe s Ostrôžkami a na severe so Zvolenskou kotlinou a krátko aj s Kremnickými vrchmi. Jeho jadrom je tektonicky a eróžno-denudačne premodelovaný pozostatok druhého plošne najrozsiahlejšieho (po štiavnickom) a najkomplikovanejšieho stratovulkánu v rámci stredoslovenských neovulkanitov - budujú ho striedajúce sa neogénne andezity lávových prúdov a andezitové pyroklastiká, lokálne v tektonicky predisponovanej centrálnej oblasti aj intrúzie dioritových porfýrov. Pôvodný vulkanicko-tektonický reliéf bol zarovnaný a rozčlenený riečnou eróziou, územie dosahuje výšky od okolo 300 m n. m. (pri Zvolene) do 1 044 m n. m. (vrch Javorie v juhovýchodnej časti pohoria). Má prevažne vrchovinový až hornatinový charakter, len v južnej časti v pretiahnutej, tektonicky podmienenej depresii medzi osadou Zaježová a osadami obce Stožok, vyčlenenej ako Podlysecká brázda, prevláda pahorkatinový reliéf. Severnú časť pohoria do Hrona odvodňujú prítoky Slatiny (Neresnica, Sekier, Lúbrica) a južnú časť do Ipla prítoky Krupinice a Tisovníka. Územie je z väčšej časti zalesnené bučinkami a jedlo-bučinkami, menej vertikálne členité plochy na rozvodniach tokov okolo typického rozptýleného osídlenia (lazov) majú mozaikové využitie zeme. Najjužnejšia časť pohoria je súčasťou Vojenského výcvikového priestoru Lešť (vrch Javorie leží na jeho hranici), pre verejnosť neprístupného.

Názvy informačných panelov

1. Náučný chodník Veľká Stráž
2. Lesná terapia - dýchanie a meditácia
3. Lesné spoločenstvá - živočíšstvo a rastlinstvo
4. Archeológia
5. Geomorfológia, geológia a archeológia
6. Skalné spoločenstvá
7. Lesná terapia - zvuky
8. Lesná terapia - blahodarné účinky lesa na zdravie

Informačné panely v teréne neobsahujú názov náučného chodníka.

